

Lausunto

23.05.2023

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvkomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuaikojen yhtenäistämisellä voisi olla?

Opiskelijan kannalta olisi kohtuullista, mikäli opintotuen hakuaika olisi yhtenäinen muiden etuuksien kanssa. Opintotuen hakeminen takautuvasti voisi tulla kyseeseen, mikäli opiskelija on arvioinut opiskeluaikojensa tulonsa väärin tai saa esimerkiksi lukukaudelta odotettua enemmän opintopisteitä.

Opintotuen hakuaikoja tulisi tarkastella myös toimeentulotuen myöntämisen kannalta, sillä takautuva oikeus opintotukeen voisi velvoittaa opiskelijan esimerkiksi palauttamaan saadun toimeentulotuen, mikäli edistymisen seurannassa huomattaisiin, että opiskelija olisikin ollut oikeutettu opintoetuuksiin.

Opintotuen vastikkeellisuus ajaa tällä hetkellä opiskelijoita tilanteisiin, joissa opintotukea ei ole voitu nostaa, koska opintojen edistymistä ei ole vielä kyetty osoittamaan opintopisteiden muodossa. Eryityisesti tämä kurittaa niitä opiskelijoita, jotka yrittävät jatkaa täysipäiväistä opiskelua ja palata opintotuen piiriin. Opintotuen myöntämisehtoja tulisi keventää siten, että opiskelija tuo hakemuksessaan ilmi realistisen suunnitelman opintojensa edistymisestä tilanteissa, joissa tulevia opintopisteitä ei ole vielä kirjattu opintorekisteriin. Tämä olisi yksi konkreettinen tukitoimi, jolla tukea opintoihin palaavia opiskelijoita.

Opintotuen hakuaikojen kannalta on myös olennaista huomioida, että opintotuen määrään puututaan takautuvasti tulovalvonnan muodossa. Mikäli opiskelija on epäonnistunut ennakoimaan tulonsa ja jättää opintotuen palauttamisen tekemättä määräaikaan mennessä, menettää opiskelija rangaistuksena tukikuukausiaan, vaikka saatu tuki palautetaan takaisin takaisinperinnän muodossa. Vaikka opiskelijan lopulliset vuositulot olisivatkin tuloarvoja korkeammat, on tukea saatettu käyttää viimesijaisena turvana ennen palkanmaksua. Olisi kohtuullista, että opiskelijan olisi mahdollista saada tukikuukaudet takaisin käyttöönsä myös opintotuen perinnän yhteydessä.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Opiskelijan kannalta olennaisin haaste on opintotuen ja yleisen asumistuen yhdistämisessä. Opintotukeen vaikuttavat vain opiskelijan omat tulot kun taas asumistuen kohdalla myös puolison tulot huomioidaan. Opiskelijoilla on taipumus kimppa-asumiseen, jolloin yleisen asumistuen kohdalla huomioitavat tulot vaikuttavat asumistuen suuruuteen, mikäli erillisiä vuokrasopimuksia tai alivuokralaissuhdetta ei ole. Yleinen asumistuki ei nyky muodossaan huomioi opiskelijan poikkeuslaatuista elämäntilannetta. Tulo- ja palkkakäsitteiden uudistaminen voisi helpottaa myös erityisesti niiden avoparien toimeentuloa, joista toinen osapuoli käy töissä ja toinen opiskelee. Tulo- ja palkkakäsitteiden yhdistäminen voisi mahdollistaa laajemmin kimppa-asumisen ja alentaa näin opiskelijoiden asumiskustannuksia.

Opintotuen kohdalla seurataan opiskelijan vuosituloja, kun taas asumistuen kohdalla etuuden määrään vaikuttavat henkilön kuukausitulot. Vuositulojen seuraaminen huomioi heikosti opiskelijan muuttuvat elämäntilanteet. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa opiskelija työllistyy puolen vuoden ajaksi kokoaikaiseen työsuhteeseen, mutta työt päättyvät odottamatta. Tällöin opintotuessa oleva vuosituloraja voi estää opiskelijaa nostamasta opintotukea loppuvuodelta, vaikkei saadusta palkasta olisi kertynyt työskentelyaikana säästöjä. Kuukausiansioiden seuraaminen keventäisi myös tulovalvonnan resursseja, sillä vuositulojen mittaaminen tuottaa tarpeettomia tulovalvonnan yhteydenottoja opintojensa aloittaneille ja valmistuville opiskelijoille, joiden tulot ovat olleet korkeat ennen opintojen aloittamista tai nousevat huomattavasti valmistumisen myötä. Säädöstä tulisikin muuttaa siten, että ainoastaan opintojen aloittamisen ja valmistumisen välistä aikaa tarkastellaan. Käyttöön otettu kansallinen tulorekisteri mahdollistaa tämän.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Opintotukea käsitellään tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriössä. Jotta opintotuki tunnistettaisiin vahvemmin sosiaaliturvaetuudeksi, tulisi opintotuki siirtää muiden sosiaaliturvaetuuksien mukaisesti sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen. Näin opintotukea olisi mahdollista käsitellä ensisijaisesti sosiaaliturvaetuutena eikä koulutuspoliittisena välineenä. Muutos tukisi myös eri etuuksien sovittamista yhteen.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

SAMOK pitää ehdotusta 4 hyvänä ja kannatettavana. Sähköisen asioinnin kannalta olennaista on, että palvelut ovat saavutettavia ja helppokäyttöisiä.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Opintojen viivästymisen kannalta suurimmaksi tekijäksi näyttäytyvät terveysongelmat (Eurostudent VII 2019). Nykymuotoinen sairauspäiväraha tunnistaa heikosti osaopiskelukykyisyyden. Opiskelijan kannalta tämä tarkoittaa, että kannuste suorittaa opintoja eteenpäin on matala, sillä opintojen

edistäminen yli kolmen opintopisteen enimmäisrajan päättää sairauspäivärahan ja velvoittaa opintotuen nostamiseen. Opintotuen käyttäminen on kuitenkin vastikkeellista, ja velvoittaa viiden opintopisteen suorittamiseen per tukikuukausi. Neljän opintopisteen suoritus kuukaudessa ei käytännössä nykyhetkellä oikeuta kumpaankaan etuuteen.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Opintoetuuksien olisi olennaista tunnistaa erilaiset mielenterveyden häiriöt ja niiden vaikutus osana opiskelijan sosiaaliturvan hyödyntämistä. Nykymuotoinen järjestelmä ei juurikaan huomioi esimerkiksi opintolainahyvityksessä mielenterveyden häiriötä oikeudellisena syynä opintojen viivästymiselle. Psykkinen vointi ei ole mikään on-off -tila, vaan se vaihtelee. Johanna Vilppolan väitöskirjasta (2021) käy hyvin esiin se, miten psykkinen voinnin ja psykkinen oireiden vaihtelu näkyy toimintakyvyssä.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Kohtuullisena kannustimena voitaisiin pitää esimerkiksi osallistumista opiskelijan työkykyä edistävään palveluun, kuten mielenterveyspalveluihin tai Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön ja korkeakoulun sekä opiskelijan väliseen opiskeluterveysneuvotteluun. Näihin osallistumisen velvoittaminen vaatii kuitenkin merkittäviä lisäpanostuksia YTHS:n resurssien turvaamiseen sekä yleisesti hoitovelan purkamista julkisella sektorilla.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)

4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Työkyvyttömyyden todistamisen uudet velvoitteet opiskelijoiden kohdalla vaatisivat resurssien lisäämistä Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle, joka kärsii tällä hetkellä jo resurssipulasta. Jotta velvoitteet ja kannusteet voisivat aidosti toimia, tulee niiden olla jokaiselle myös saavutettavia. Jos uusia velvoitteita luodaan, tulee myös korkeakouluja velvoittaa tukemaan opiskelijaa opintojen edistämisessä. Tätä voidaan mahdollistaa esimerkiksi opintopsykologien ja kuraattorien asettamista lakisääteiseksi osaksi korkeakoulujen tuki- ja ohjauspalveluita.

Kuluvalla hetkellä alle 25-vuotiaiden, ilman ammattia olevien nuorten tulee hakeutua koulutukseen saadakseen työttömyysetuutta. Korkeakoulujen ensikertalaisuuskiintiöt ovat ristiriidassa hakuvelvoitteen kanssa, sillä kiintiöt eivät kannusta hakemaan useammalle eri koulutuslalle tai kokeilemaan toissijaisesti itseä kiinnostavan opiskelualan opintoja.

Opiskelijan kannalta olennaisimpia ovat tilanteet, joissa opiskelija ei ole valmistumisensa jälkeen päässyt tutkintonsa mukaisiin työtehtäviin tai valmistumisen jälkeen osoittaa työkyvyttömyytensä

tutkintonsa mukaisissa työtehtävissä. Tällöin kyseeseen voisi tulla esimerkiksi osaamisen täydentäminen työmarkkinatuella.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

SAMOK näkee, että opintotuki tulisi sisällyttää sosiaaliturvauudistuksen välimietinnössä mainittujen etuuksien yhdistämiseen. Yhtenevät ehdot ja etuudet muun sosiaaliturvan kanssa varmistavat kaikkein parhaiten jatkuvan oppimisen tukemisen ja osallistumisen tasa-arvon mahdollistamisen. Onkin keskeistä, että opintotukea koskeva päätöksenteko siirretään opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudesta sosiaali- ja terveysministeriöön.

Nykymuotoinen opintotuki on kymmenien muutosten myötä rakentunut monimutkaiseksi, ja se kykenee heikosti varmistamaan opiskelijalle mahdollisuuden opiskella täysipäiväisesti. Riittävän toimeentulon takaamiseksi SAMOK esittää opintorahaan vähintään sadan euron tasokorotusta, joka nostaisi sen samalle tasolle, mitä se oli ennen vuoden 2017 leikkauksia.

Jotta etuusjärjestelmä voisi paremmin huomioida erilaiset oppijat ja elämäntilanteet sekä niiden muutokset, tulisi tukikuukausien määrää nostaa. Riittävä tukikuukausien määrä varmistaa, ettei opinnoissaan viivästynyt tipahda toimeentulotuella ja opinnot on mahdollista suorittaa loppuun lisäajalla.

Korkeakouluopiskelijoiden velkataakka on kasvanut huomattavasti opintotuen uudistusten jälkeen ja huomattava osa opiskelijoista käyttää opintolainaa välttämättömien menojen kattamiseen. Eniten opintolainaa nostetaan opiskelijaa kohden Helsingissä, Pirkanmaalla ja Länsi-Uudellamaalla.

Tarkastellessa opintolainaa olisi tärkeää huomata, että opintolainaa nostetaan sekä toisella asteella että korkea-asteella.

Oppivelvollisuuden pidentäminen asettaa väistämättä opiskelijoita asemaan, jossa velkaantuminen aloitetaan entistä nuorempana. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat muuttavat lukio-opiskelijoita useammin omilleen opintojensa aikana ja Kelan vuoden 2022 tilaston mukaan ammatillisessa koulutuksessa opintolainaa käyttäneitä oli yli kymmenen kertaa enemmän kuin lukio-opinnoissaan lainaa ottaneita. Ammatillisen koulutuksen opiskelija siirtyy korkea-asteen opinnoissaan useammin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoon, joten velkataakan jatkuminen korkeakouluopinnoissa näkyy erityisesti ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. Valmiiksi velkaantunut opiskelija ei myöskään ole välttämättä innostunut opiskelemaan korkea-asteen tutkintoa huomattavan matalalla toimeentulolla.

SAMOK näkee, että opintotuen ja opiskelijan sosiaaliturvan tulisi kattaa velattomasti kohtuullisen elämisen kustannukset. Jotta opintotuki voidaan tunnistaa sosiaaliturvana, tulisi opintotuen

lainaperustaisuus purkaa asteittain. Tätä ennen opintolainaan tulisi asettaa korkokatto opintolainan hinnan alentamiseksi.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

SAMOK näkee, että koulutukseen hakeutumiseen tulisi kannustaa enemmän palveluiden kuin sanktioiden kautta, sillä syyt koulutukseen hakeutumattomuuteen voivat perustua terveydellisiin tai sosiaalisiin seikkoihin. Sanktioksi voidaan nähdä esimerkiksi nykymuotoinen, alle 25-vuotiaille osoitettu viiden kuukauden karenssi aika työttömyysetuudessa, mikäli opintoihin ei ole hakeutunut.

Nykymuotoinen velvoite hakeutua opintoihin ei ole myöskään yhtenevässä linjassa ensikertalaisuuskiintiön kanssa, jonka menettäminen voi aiheuttaa nuorelle vaikeuksia tilanteissa, joissa valittu ala koetaan itselle epäsopivaksi. Olemme huolestuneita myös siitä, että tämä linja kannustaisi lisäämään ensikertalaisuuskiintiöiden määrää, joka olisi ristiriidassa jatkuvan oppimisen tavoitteiden kanssa.

Jotta haluttu korkeakoulutettujen 50% koulutusaste saavutetaan, tulee opiskelijan sosiaaliturva uudistaa. Opintotuki on ollut toistuvasti erilaisten muutosten alaisuudessa, ja kokonaisvaltaisen uudistamisen yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista tehdä siitä yhdenmukainen muiden perusturvaetuksien kanssa, jotta tuki olisi myös paremmassa suojassa toistuvilta muutoksilta.

Nykymuotoinen sairauspäiväraha altistaa opiskelijoita tilanteille, joissa opintoja ei voi joustavasti edistää. Opintotukeen oikeuttava opintosuoritevelvoite on viisi opintopistettä tukikuukautta kohden, kun sairauspäivärahalla opintosuoritteita saa kertyä maksimissaan kolme opintopistettä yhdeltä tukikuukaudelta. Näin osaopiskelukykyinen ei välttämättä kykene opintopisteiden suoritusvelvoitteisiin, mutta saattaa ylittää sairauspäivärahan oikeuttavan suoritusrajan. Jotta aukkoja ei syntyisi, tulisi opintopisteiden suoritusvelvoitetta keventää viidestä opintopisteestä neljään. Opintojen etenemistä ohjaa jo valmiiksi opintojen päätoimisuus määriteltäessä opiskelijan oikeutta opintotukeen sekä korkeakoulun rajaama opinto-oikeus, joka ammattikorkeakoulussa on opintojen suoritus aika + yksi lukukausi. Tämän jälkeen opinto-oikeuden jatkoa tulee hakea erikseen, jolloin myöntöperusteena on opiskelijan tekemä suunnitelma opintojen edistymisestä lisäajalla.

Opintotukea uudistettaessa olisi hyvä tehdä ajatustyötä siitä, millainen kuva opintoetuksista annetaan niille nuorille, jotka harkitsevat korkeakouluun hakeutumista. Opintotuen taso on alhainen, eikä välttämättä kannusta nuorta hakeutumaan korkeakouluun, mikäli myös alan palkkataso on valmistumisen jälkeen edelleen matala. Esimerkiksi hoitoalan korkeakoulutuksen vetovoimaa syö alan matala palkkataso, jolloin opintojen aikainen velkaantuminen ja niukka toimeentulo ei kuulosta houkuttelevalta, sillä toimeentulo nousee varsin vähän myös valmistumisen jälkeen.

Viimeaikoina opintoetuuksien uudistamista koskevassa keskustelussa on nostettu esille opiskelijoiden tulorajojen poistaminen kokonaan. Tulorajojen poistaminen ruokkii myös mielikuvia siitä, ettei opintoja voi aidosti tehdä päätoimisesti, vaan opiskeluaikaan tulee yhdistää myös kohtuuton määrä työskentelyä toimeentulon takaamiseksi. Ajatus kuormittumisesta ja risteilystä opintojen ja työelämän välillä voi tuottaa kielteisiä ajatuksia korkeakouluun hakeutumisesta.

On myös huomionarvoista, että Suomessa syntyvyys on laskussa, mutta merkittävä osuus AMK-opiskelijoista, noin joka neljännes, on perheellisiä opiskelijoita. Sosiaaliturvaa ja opintotuki uudistusta tarkastellessa olisikin tärkeää huomioida perheellisten opiskelijoiden toimeentulon alhainen taso. Yli 60 prosenttia perheellisistä opiskelijoista myös työskentelee opintojensa ohella kattaakseen pakollisia kulujaan. Perheelliset opiskelijat nimesivät työnteon myös suurimmaksi syyksi opintojensa viivästymiselle. Toimeentulon merkittävä romahdus voi suoraan vaikuttaa myös päätöksen hakeutua korkeakoulutukseen.

SAMOK pitää tärkeänä että työttömille annetaan vapaa oikeus päätoimisiin opintoihin, kunhan he noudattavat heille laadittua työllistymissuunnitelmaa. Nykyisellään lainsäädännössä rajataan työttömän oikeutta kehittää itseään niin, että päätoimisten opintojen opiskelemiseksi ja samaan aikaan työttömyysetuuden saamiseksi pitää saada myönteinen tulkinta TE-toimistolta tai kuntakoikeilusta. Tulkinnoissa on merkittäviä eroja eri viranomaisten välillä ja tämä johtaa epävarmuuteen mahdollisuudesta opiskella. Tämä taas vähentää itsensä kehittämistä työttömänä, häviäjänä yksilön lisäksi yhteiskunta.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

SAMOKin mielestä opintotuki tulisi sitoa osaksi sosiaaliturvauudistusta. Mikäli opintotukijärjestelmä uudistetaan erikseen, olisi merkityksellisintä kiinnittää huomiota opintotuen alhaiseen tasoon, tukikuukausien määrään ja opintotuen lainaosuuden pienentämiseen.

Eurostudent VII 2019 -tutkimuksessa opintojen viivästymisen kannalta toiseksi suurimmaksi tekijäksi näyttäytyvät toimeentulovaikeudet ja suurimmaksi terveysongelmat. Erityisesti ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kohdalla toimeentulovaikeudet korostuvat. Kolmannen opiskeluvuoden jälkeen sekä AMK- että yliopisto-opiskelijoilla suurin opintojen hidastustekijä on työssäkäynti.

Opintotukijärjestelmän uudistaminen vaatii laaja-alaisia toimenpiteitä, joista SAMOK esittää vähintään seuraavia:

- Opintotuen tason nostaminen yhdenmukaiseksi muiden perusturvaetuuksien kanssa.
- Opintotuen siirtäminen opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudesta sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen.

- Opintotuen lainaosuuden kaventaminen
- Opintotuen tukikuukausien lisääminen
- Opintotuen opintopistesuoritusten vähimmäisvaatimuksen madaltaminen siten, että vaatimus lasketaan viidestä opintopisteestä neljään tukikuukautta kohden
- Kotihoidon tukia ei huomioida opintotuen tulovalvonnassa
- Opintotuen takaisinperintää kehitetään siten, että takaisinperitty opintotuki ei kuluta opintotukikuukausia.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15) 6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Lapsilisäjärjestelmän uudistusvaihtoehtojen valmistelussa tulisi ottaa huomioon, että AMK-opiskelijoista noin joka neljännellä on alaikäinen lapsi huollettavanaan. Lapsilisäjärjestelmän uudistustyössä perheelliset opiskelijat tulisikin huomioida omana erityisryhmänään.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Lastenhoidon tuet ovat keskeinen osa perheellisten opiskelijoiden toimeentuloa. Opiskelijat tulisikin huomioida tukien järjestelmän uudistamisessa omana erityisryhmänään. Eurostuden VII (2019) tutkimuksen mukaan perheellisten opiskelijoiden opintojen merkittävimpiä hidastustekijöitä ovat työssäkäynti (41,2%) ja lastenhoito (32,9%). Uudistaessa lastenhoidon tukia tulisi tarkastella, olisiko opiskelijoilla mahdollista saada kotihoidon tukea myös tilanteissa, joissa lapsi tulee saada satunnaisesti myös kodin ulkopuolelle hoitoon opintojen edistämisen mahdollistamiseksi. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi erilaiset tentit ja näytöt.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

-

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16) 7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämässä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Yli 42 prosenttia asumistuen saajista oli joulukuussa 2022 opiskeljaruokakuntia. SAMOK näkee, että opiskelijat tulee myös jatkossa säilyttää asumistuen piirissä eikä kannata opiskelijoille omaa erillistä etuusmuotoa. Asumistuki on opiskelijan ainoa etuus, joka säilyy opiskelijan käytettävissä tasaisesti vuoden ympäri ja tuo opiskelijalle merkittävää taloudellista turvaa myös loma-aikoina tai silloin, kun opiskelukyky heikkenee. Nykymuotoinen asumistuki mahdollistaa opiskelijalle myös joustavan työskentelyn opintojen ohella ja liikehdinnän opintotuen ja palkkatulojen välille. AMK-opiskelijoiden näkökulmasta on myös erityisen tärkeää huomioida ammattikorkeakoulukampusten laaja verkottuminen myös paikkakunnille, joissa opiskelija-asuntotarjonta on vähäistä. Asumistuki on huomattava osuus pelkällä opintotuella elävän opiskelijan toimeentulosta, ja poistuessaan massiivinen leikkaus opiskelijan toimeentulossa.

SAMOK näkee keskeisenä, että ehdotuksen 16 selvitystyössä selvitetään myös mahdollisuutta asumistuen ruokakuntakohtaisuuden purkamiseen. Opiskelijoilla on taipumus kimppa-asumiseen erityisesti taloudellisin perustein, eikä kimppa-asumisen tarkoituksena ole välttämättä muodostaa yhteistä ruokakuntaa. Asumistuen yksilökohtaistaminen mahdollistaisi opiskelijoille myös yhteiset vuokrasopimukset, joka parantaisi opiskelijan asemaa huomattavasti vuokra-asuntomarkkinoilla sekä voisi vaikuttaa positiivisesti nostetun asumistuen määriin asumiskustannusten pienentyessä.

Tarkastellessa asumistukea olisi myös keskeistä selvittää kuntaluokitusten uudelleen jaottelua tai purkamista. Nykyinen jaottelu ei vastaa markkinatilannetta ja täten vastaa tuen saajien tarpeita

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulokitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)

8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Opintotukikuukausien loppuminen siirtää opiskelijan käytännössä vain opintotuen saajasta toimeentulotuen piiriin. Toimeentulotuen roolia säännönmukaisena tukena pitäisi vähentää. Opiskelijan kannalta kohtuullista olisi suurempi opintotukikuukausien määrä.

Kuluvalla hetkellä opiskelijaa veloitetaan nostamaan opintolainaa ennen viimesijaisen etuuden myöntämistä. Viimesijaisen turvaan tulisi kuitenkin olla jokaisella mahdollisuus riippumatta esimerkiksi siitä, onko opintolainaa nostettu.

Tällä hetkellä moni opiskelija käyttää opintolainaa viimesijaisena etuutena esimerkiksi yllättävien tai välttämättömien hankintojen, kuten opiskeluvälineiden ostamiseen. Opintolainaa käytetään myös esimerkiksi vuokratakuun maksamiseen tai kodin hankintojen tekemiseen. Olisikin keskeistä selvittää, miten opiskelijan sosiaaliturvaa voitaisiin kehittää siten, ettei arjen toimeentuloa jouduta käyttämään yllättävien kulujen kattamiseen, jotka eivät suoraan näy opiskelijan kuukausibudjetissa.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

SAMOK näkee opiskelijoiden kannalta keskeisimpänä toimenpiteenä lisäpanostukset opintotukeen. Toimeentulotuen tarvetta opiskelijoiden kohdalla voidaan merkittävässä määrin vähentää mahdollistamalla joustavasti ylimääräisiä tukikuukausia opintojen loppuunsaattamiseksi sekä mahdollistamalla keskeytyneen opintotuen jatkuminen välittömästi, mikäli opiskelijalla on selkeä suunnitelma opintojensa edistämiseksi.

SAMOK myös näkee, että koulutuksen osalta muualla kuin Suomessa saadun osaamisen parempi tunnistaminen opinnoissa helpottaisi työmarkkinoille pääsemistä.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)

9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

-

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

B) SAMOK näkee, että opiskelijoiden osatyökyvyn tunnistaminen kaipaa laajempaa tietopohjaa työkyky- ja kuntoutuspalveluissa. Olisi tärkeää, että lainsäädäntö ottaisi vahvemmin myös kuntoutuksen huomioon osana opintoja. Tällaisia ovat esimerkiksi neuropsykologinen kuntoutus tai muu toimintakykyä tukeva kuntoutus.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27) 10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

SAMOK näkee, ettei nykytuotoinen opintotuki aiheuta merkittäviä kannustinloukkuja mutta toivoo, että sekava järjestelmä yhdistettäisiin osaksi muita perusturvaetuuksia. Mahdollisuus opiskeluun täysipäiväisesti varmistaa opiskelijalle myös ammatillisen pätevyyden työelämään siirtyessä.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30) 11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

SAMOK toivoo, että komitea huomioi työssään opiskelijat asumisperustaisen sosiaaliturvan erityisryhmänä, eikä ulkomailla opintojaan suorittavien tai vaihto-opiskelevien oikeudesta asumisperustaiseen sosiaaliturvaan luovuta.

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

SAMOK on erityisen pettynyt sosiaaliturvakomitean päätökseen jättää opintotuki perusturvaetuuksien yhtenäistämisen ulkopuolella ja toivoo, että linjausta vielä muutetaan komitean tulevan työskentelyn aikana. Opiskelijoiden sosiaaliturva on merkittävästi muiden asiakasryhmien sosiaaliturvaa alhaisempi, eikä opintotuen jättäminen yhtenäistämisen ulkopuolelle tuo toivottua yksinkertaistamiseksi, sillä opintotuki eroaa nykyhetkillä huomattavasti muista etuuksista hakuajankohdan, myöntöperusteiden ja velattoman osuutensa suhteen.

Opintotuen yhtenäistäminen muiden perusturvaetuuksien kanssa parantaisi huomattavasti opiskelijan asemaa ja antaisi opiskelijalle paremmat taloudelliset valmiudet keskittyä pääsääntöiseen tehtäväänsä, opiskeluun.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

A) Opiskelijoiden kannalta on keskeistä huomioida, että opiskelijat ovat asiakasryhmä, joiden elämäntilanteet muuttuvat herkästi opiskeluajan sisällä. Ehtojen osalta olisi olennaista harkita opintopisteiden vähimmäismäärän laskemista viidestä opintopisteestä neljään, jolloin opintotukea olisi mahdollista saada myös kevyemmällä työmäärällä. Koska opiskelijan ei ole mahdollista suorittaa sairauspäivärahalla kolmea opintopistettä enempää tukikuukautta kohden, kannustaisi opintopisteiden vähimmäissuorituksen määrän laskeminen opiskelijaa suorittamaan opintojaan enemmän myös silloin, kun opiskelukyky on vähentynyt.

B) SAMOK näkee, että riittävä toimeentulo on keskeisin toimenpide osallisuuden ja aktiivisuuden edistämiseksi. Tämän myötä keskeistä on, että opintotuki nostetaan samalle tasolle muiden perusturvaetuuksien kanssa.

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

SAMOK näkee, että opintotuen yhdistäminen osaksi muita sosiaaliturvauudistuksen perusturvaetuuksia on keskeisin toimenpide opiskelijoiden hyvinvoinnin, opiskelijamäärien ja läpäisyasteen kasvattamiseksi.

SAMOK kannattaa myös ehdotusta 12 koskien opintotuen kokonaisuudistusta ja odottaa, että opiskelijoiden etujärjestöt otetaan vahvasti mukaan tuen uudistustyöhön. Opintotuki on nykymuodossaan vaikeaselkoinen ja lukuisten muutostensa summa. Opintotuen kokonaisvaltaisessa uudistamisessa keskeistä on opintorahan tason nostaminen, lainaosuuden kaventaminen ja tukikuukausien riittävä määrä.

SAMOK näkee, että myös ehdotusta 10 on keskeistä edistää jatkuvan oppimisen lisäämiseksi ja syrjäytymisriskin pienentämiseksi.

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Ehdottomasti pitäisi. Opiskelijoiden toimeentulon kehittäminen ja kuormituksen vähentäminen vaikuttaa julkiseen talouteen positiivisesti pitkällä aikavälillä. Arvioimme, että panostukset opiskelijoiden toimeentuloon näkyvät tulevaisuudessa lyhyempinä sairausjaksoina työelämässä sekä vähentävät työkyvyttömyyseläkkeiden määrää tulevan työvoiman keskuudessa. Tällä hetkellä 32 % työkyvyttömyyseläkkeistä perustuu mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (KOTT, 2021) mukaan yksi opiskelijoiden merkittävämpiä mielen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä oli huoli omasta toimeentulosta.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa

6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

SAMOK on pettynyt sosiaaliturvakomitean päätökseen jättää opintotuki toisella kaudella käsiteltävien kokonaisuuksien ulkopuolelle.

Luetelluista toimenpiteistä keskeisin kokonaisuus on asumistuen uudistaminen.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

SAMOK on pettynyt esitykseen olla sisällyttämättä opintotukea osaksi sosiaaliturvauudistuksen etuuksien yhdenmukaistamista. Opintotuki on nykyhetkellä altis toistuville muutoksille, eikä opiskelija voi opinnot aloittaessaan luottaa siihen, ettei opintotuen ehtoja uudisteta jälleen opiskeluaikana nykyistä toimeentuloa heikentävästi. Opintotuen sisällyttäminen osaksi sosiaaliturvauudistusta olisi vahvistanut opintotuen asemaa sosiaaliturvana, joka sen pääasiallinen rooli tulisi olla koulutuspoliittisen työkalun sijasta.

SAMOK pitää tärkeänä, että komitean toisella kaudella opiskelijoita edustavat tahot otetaan vahvemmin osaksi selvitys- ja uudistustoimintaa, jotta opiskelijoiden erityisasema huomioidaan toimikaudella paremmin. Opiskelijat ovat käytännössä edustettuna kaikissa sosiaaliturvan käyttäjäryhmissä, joten opiskelijoiden erityistarpeet tulisi ehdottomasti huomioida paremmin osana sosiaaliturvauudistusta. SAMOK kokee tarpeelliseksi, että AMK-opiskelijat ovat edustettuina kaikissa korkeakouluopiskelijoiden sosiaaliturvaa käsittelevissä työryhmissä.

Alaluusua Erica
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry